

Світлана ЛЕНСЬКА,

orcid.org/0000-0002-9061-2777

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української літератури

Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
(Полтава, Україна), *svlenska@ukr.net*

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ОСНОВ АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА

У статті здійснено практичний аналіз проблеми формування загальних компетентностей у процесі навчання основ академічного письма на бакалаврському і магістерському рівнях вищої освіти. Обґрунтовано значення академічного письма як універсального інструменту розвитку критичного мислення здобувачів вищої освіти, їхньої інформаційної та комунікативної грамотності, вміння роботи з різними типами наукових джерел, дослідницьких умінь і культури академічної доброчесності. Наголошено на відмінностях функціонування академічного письма на бакалаврському й магістерському рівнях вищої освіти, зумовлених різними освітніми цілями та завданнями підготовки здобувачів.

У статті проаналізовано нормативно-правові засади формування загальних компетентностей, а також на прикладі освітньо-професійних програм, впроваджених у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка, проілюстровані ті компетентності, які формуються з допомогою освітніх компонентів «Університетська освіта та академічне письмо» (бакалаврський рівень) та «Методологія і організація наукових досліджень» (магістерський рівень). Вказані найбільш поширені форми роботи зі здобувачами при вивченні зазначених освітніх компонентів. На прикладах доведено, що академічне письмо інтегрує навчальну й дослідницьку діяльність студентів, сприяє їхній адаптації до університетського освітнього середовища та формуванню готовності до професійної й наукової самореалізації.

Зроблено висновок, що системний і диференційований підхід до навчання академічного письма з урахуванням рівня вищої освіти підвищує якість компетентнісної підготовки здобувачів і забезпечує розвиток академічної культури в закладах вищої освіти.

Ключові слова: здобувачі вищої освіти, бакалаврський, магістерський рівень, загальні компетентності, академічне письмо, критичне мислення, академічна доброчесність.

Svitlana LENSKA,

orcid.org/0000-0002-9061-2777

Doctor of Philological Sciences, Professor,
Head of the Department of Ukrainian literature

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University
(Poltava, Ukraine) *svlenska@ukr.net*

FORMING GENERAL COMPETENCIES OF HIGHER EDUCATION STUDENTS IN THE PROCESS OF LEARNING THE BASICS OF ACADEMIC WRITING

The article provides a practical analysis of the problem of developing general competencies in the process of teaching the basics of academic writing at the bachelor's and master's levels of higher education. It substantiates the importance of academic writing as a universal tool for developing critical thinking, information and communication literacy, the ability to work with various types of scientific sources, research skills, and a culture of academic integrity among higher education students. The differences in the functioning of academic writing at the bachelor's and master's levels of higher education, caused by different educational goals and objectives of training students, are emphasized.

The article analyzes the regulatory and legal basis for the formation of general competencies, as well as, using the example of educational and professional programs implemented at the Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, illustrates the competencies that are formed with the help of the educational components "University Education and Academic Writing" (bachelor's level) and "Methodology and Organization of Scientific Research" (master's level). The most common forms of working with applicants when studying the specified educational components are indicated. Examples prove that academic writing integrates students' educational and research activities, contributes to their adaptation to the university educational environment, and shapes their readiness for professional and scientific self-realization.

It is concluded that a systematic and differentiated approach to teaching academic writing, taking into account the level of higher education, improves the quality of competence training for students and ensures the development of academic culture in higher education institutions.

Key words: higher education applicants, bachelor's, master's level, general competencies, academic writing, critical thinking, academic integrity.

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформування вищої освіти з очікуваною перспективою вступу України в ЄС особливої ваги набувають навички аналізу і самостійного створення здобувачами текстів різних типів, роботи з різними інформаційними джерелами тощо. Отже, компетентнісний підхід, передбачений реформою НУШ у середній освітянській ланці, органічно продовжується і в університетському середовищі. Цей підхід передбачає формування у здобувачів вищої освіти не лише професійних, але й загальних компетентностей, які забезпечать успішну самореалізацію випускників у професійній та науковій діяльності. У цьому контексті особливого значення набуває академічне письмо, що відіграє роль інструменту інтелектуальної комунікації, розвитку критичного мислення і дотримання принципів академічної доброчесності. Академічне письмо виходить за межі суто мовленнєвої підготовки і постає як комплексна діяльність, що об'єднує інтелектуальний та творчо-діяльнісний складники.

Актуальність роботи зумовлена також тим, що рівень сформованості компетентностей академічного письма у здобувачів бакалаврату і магістратури відрізняється як за змістом, так і за функцією. Для бакалаврів академічне письмо виконує переважно навчально-пізнавальну функцію, сприяє опануванню основ наукового стилю, логіки викладу матеріалу, роботи з джерелами різних типів. А для магістрів академічне письмо складає форму реалізації дослідницької діяльності, оприлюднення результатів наукового пошуку, презентації власних наукових здобутків.

Аналіз досліджень. Одними з перших науково-методичних посібників, присвячених проблемам навчання основ академічного письма в українському науковому просторі стали праці Н. Шліхти й І. Шліхти (Шліхта, 2016), Ж. Колоїз (Колоїз, 2019), О. Семеног й О. Фаст (Семеног, 2015). На сьогодні маємо цілий корпус посібників, створених науково-педагогічними працівниками ЗВО України, в яких конкретизовані специфічні аспекти навчання академічного письма в різних галузях, як-от студентів медичного, торгівельно-економічного, інженерно-технічного профілів (Шарова, 2023; Костирко, 2022; Мартинюк, 2021; Ревуцька, 2025). Також окрему групу публікацій складають студії з основ іншомовного академічного письма.

Попри зростання уваги до проблематики академічного письма у вітчизняному науково-педагогічному дискурсі, питання його ролі у формуванні загальних компетентностей здобувачів вищої освіти потребує подальшого теоретичного осмислення та узагальнення. Це зумовлює актуальність дослідження, спрямованого на аналіз потенціалу навчання основ академічного письма як важли-

вого складника компетентнісної підготовки у закладах вищої освіти.

Особливої актуальності проблема набуває у зв'язку з упровадженням принципів академічної доброчесності, підвищенням вимог до якості кваліфікаційних робіт та зростанням ролі студентських наукових досліджень. При цьому рівні бакалаврської та магістерської підготовки характеризуються різними освітніми цілями, що зумовлює необхідність диференційованого підходу до формування компетентностей академічного письма.

З огляду на це виникає потреба в науковому осмисленні теоретичних і практичних аспектів формування компетентностей академічного письма з урахуванням рівня вищої освіти та освітніх цілей підготовки здобувачів.

Метою статті є аналіз загальних компетентностей, що формуються у здобувачів освіти в результаті вивчення основ академічного письма та обґрунтування особливостей їх формування у здобувачів бакалаврського і магістерського рівнів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Формування компетентностей академічного письма регламентується низкою нормативних документів, які визначають вимоги до результатів навчання здобувачів вищої освіти. Стандарти вищої освіти передбачають здатність студентів здійснювати письмову комунікацію державною мовою у науковому та професійному середовищі, а також уміння працювати з різними інформаційними джерелами.

У вищій школі здобувачі освіти виявляють набуті навички академічного письма під час виконання курсових (бакалаврський рівень) або кваліфікаційних (магістерський рівень) досліджень. Але цими навчальними завданнями студенти не обмежуються: під час навчання в ЗВО вони мають можливість брати участь у різноманітних конкурсах, предметних олімпіадах, наукових конференціях і семінарах, публікувати власні статті й тези, задовольняти потреби у саморозвитку з допомогою неформальної та інформальної освіти. Тож всі ці активності передбачають сформовані вміння й навички створення зв'язного тексту, роботи з різними типами інформації, здатність до аналітичного узагальнення і презентації власних наукових (творчих) здобутків.

У сучасній системі вищої освіти академічне письмо постає як універсальний інструмент формування загальних компетентностей, незалежно від спеціальності здобувачів. Воно не лише забезпечує засвоєння академічних норм усної та письмової комунікації, а й розвиток аналітичного мислення студентів, добору переконливих аргументів, здатності до узагальнень і формулювання висновків, презентації власних здобутків. У цьому сенсі академічне письмо відіграє роль єдиної ланки

між навчальною і дослідницькою діяльністю здобувачів вищої освіти.

У «Методичних рекомендаціях щодо розроблення стандартів вищої освіти», затверджених наказом МОН від 01.06.2017 №600 (у редакції наказу МОН від 21.12.2017 № 1648) вказано, що «загальні компетентності – універсальні компетентності, що не залежать від предметної області, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача в різних галузях та для його особистого розвитку» (Методичні рекомендації, с. 4). Відповідно до документа, до обов'язкових загальних компетентностей для бакалаврського рівня «належать: здатність реалізувати свої права й обов'язки як члена суспільства <...>; здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства...» (Методичні рекомендації, 2017: 14). Щодо інших загальних компетентностей, то вони універсальні для всіх рівнів вищої освіти.

У Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка упродовж п'яти років успішно впроваджується освітній компонент «Університетська освіта та академічне письмо», що входить майже до всіх освітньо-професійних програм бакалаврату. Цей навчальний предмет вивчається у першому семестрі й покликаний допомогти студентам-першокурсникам адаптуватися до навчання у вищій школі, ознайомити їх з вимогами й особливостями вищої освіти, правилами академічного спілкування з дотриманням правил академічної доброчесності, ознайомити здобувачів з жанрами академічних текстів та заохотити їх до створення таких текстів.

Перелік і зміст загальних компетентностей, які мають бути сформовані у здобувачів, відображені в освітньо-професійній програмі. Так, наприклад, в результаті вивчення курсу «Університетської освіти та академічного письма» студенти спеціальності А4.01 Середня освіта (Українська мова і література) повинні набути таких загальних компетентностей: «ЗК1. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності вчителя. ЗК2. Здатність до пошуку, оброблення і аналізу інформації з різних джерел, креатив. ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї і знаходити шляхи їх впровадження, брати під сумнів наявні межі та обмеження, працювати над ситуаціями з багатьма невідомими, проявляти гнучкість мислення. ЗК4. Здатність планувати та управляти часом, працювати зі значним ступенем автономії та в команді, у міжособистісній взаємодії. ЗК5. Здатність учинитися й оволодіти сучасними знаннями впродовж життя, застосовувати знання в практичних ситуаціях. ЗК6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології. ЗК11. Здатність розуміти базові людські та суспільні цінності, реалізувати свої права й обов'язки громадянина

України» (ОП «Середня освіта (Українська мова і література)», 2025: 7-8, 30).

А студенти спеціальності С7 Журналістика опановують такі загальні компетентності: «ЗК01. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях. ЗК04. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК11. Здатність спілкуватися державною мовою. ЗК13. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності» (ОП «Журналістика», 2025: 27). Отже, спостерігаємо формування таких загальних компетентностей, як національно свідомо громадянська позиція, критичне мислення, посилення комунікаційних навичок, інформаційної грамотності.

Для здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей академічне письмо має особливе значення, адже майбутній вчитель будь-якої спеціалізації насамперед керується найновішими досягненнями науки в певній галузі у своїй педагогічній діяльності, а також має прищепити своїм вихованцям початкові навички роботи з науковими джерелами та продукування власних дослідницьких результатів. Педагог у сучасній школі давно перестав відігравати роль ретранслятора знань, натомість він виступає організатором пізнавальної діяльності, фасилітатором, тьютором, коучем, тренером, ментором, партнером, а ще прикладом академічної доброчесності й культури для своїх учнів.

Тому майбутні вчителі повинні вміти обробляти великі масиви інформації, аналізувати наукові тексти, володіти професійною термінологією, виробляти й аргументувати власну педагогічну позицію, продукувати окремі види академічних текстів (есе, тези, статтю, реферат). Виконання цих завдань сприяє формуванню таких компетентностей, як критичне мислення, комунікативна компетентність, здатність до самоосвіти. Говорячи про комунікативну компетентність, наголосимо, що володіння нормами державної мови в усній і писемній формах обов'язкове для всіх спеціальностей, а студенти, які професійно опановують іноземні мови, вивчають курс «Іншомовне академічне письмо», тобто формують компетентність «Вільне володіння іноземною мовою».

Додамо, що академічне письмо є важливим інструментом формування дослідницької компетентності майбутнього педагога. Починаючи з перших тижнів навчання у вищій школі, здобувачі опрацьовують рекомендовану викладачами наукову літературу з кожної навчальної дисципліни, пишуть конспекти, готують реферати та презентації, вчать правильно вести наукову дискусію та виступати на семінарах, конференціях тощо. Ці навички постійно розвиваються і вдосконалюються. Як показує досвід ПНПУ імені В. Г. Короленка, вже з 1–2 курсів бакалаврату студенти, які

бажають розвиватися в науковому напрямку, беруть активну участь у конференціях, форумах, конкурсах та інших наукових заходах і на момент закінчення бакалаврату мають по 5–7 друкованих праць. Уміння створювати наукові тексти (конкурсні роботи, курсові, наукові статті) сприяють професійному розвитку фахівців, тобто академічне письмо у педагогічній сфері виконує не лише навчальну, але й світоглядні й ціннісну функції.

Важливим складником нормативного контексту є принцип академічної доброчесності, який безпосередньо пов'язаний з практиками академічного письма. Дотримання правил цитування, коректне використання джерел і відповідальність за авторство формують етичну основу письмової діяльності здобувачів.

Водночас важливість академічного письма не обмежується педагогічними спеціальностями. Для майбутніх журналістів, філологів, економістів, перекладачів, психологів та представників інших галузей академічне письмо є засобом формування професійно важливих компетентностей, пов'язаних з обробкою інформації, вмінням вести наукову дискусію, з розвитком комунікативних навичок. До прикладу, для майбутніх журналістів, які мають можливість формувати суспільну думку, особливо важливими є компетентності медіаграмотності, критичного мислення, точного й етичного подання інформації. Для психологів академічне письмо дає необхідні навички для коректного запису спостережень й експериментів, дослідницьких процедур та інтерпретації результатів. А для філологів це базовий інструмент професійної діяльності, що поєднує лінгвістичний, літературознавчий та культурологічний складники. Отже, можемо стверджувати, що вивчення основ академічного письма забезпечує у здобувачів освіти всіх спеціальностей інтеграцію фахових знань із загальнонауковими та комунікативними навичками.

Актуальність академічного письма в сучасній вищій освіті також зумовлена і низкою серйозних викликів, як-от, наприклад, цифровізація освітнього процесу, постійне зростання обсягів інформації, процеси інтеграції національної вищої освіти в європейський освітній і науковий простір. Усі ці процеси вимагають від всіх учасників освітнього процесу постійного самовдосконалення. В умовах відкритого доступу до інформаційних ресурсів особливої ваги набуває вміння здобувачів коректно використовувати їх у своїй дослідницькій діяльності, відповідально представляти результати інтелектуальної праці. На бакалаврському рівні академічне письмо виконує передусім навчально-формувальну функцію. Основна увага зосереджується на засвоєнні базових вимог до наукового тексту, опануванні структури академічних жанрів та розвитку навичок логічного викладу матеріалу.

Здобувачі бакалаврату поступово опановують уміння формулювати тему та мету роботи, добирати й узагальнювати наукові джерела, будувати зв'язний і послідовний текст. Формування цих умінь відбувається у процесі написання навчально-наукових робіт, що сприяє розвитку аналітичного мислення та мовленнєвої культури. Однак у бакалаврів виявляються типові труднощі, пов'язані з недостатньо сформованими навичками аналізу наукових та інших (художніх, історичних) джерел та невмінням аргументувати власну позицію.

На магістерському рівні академічне письмо набуває цілеспрямованого дослідницького характеру і стає інструментом наукової діяльності здобувачів. У всіх освітньо-професійних програмах другого рівня вищої освіти обов'язковим освітнім компонентом є «Методологія й організація наукових досліджень». У цьому курсі здобувачі поглиблено вивчають загальнонаукові і специфічні методи наукового пошуку, детально вивчають структуру дослідницької роботи. Цей освітній компонент допомагає магістрантам структурувати наукові здобутки, представити власні дослідницькі результати у вигляді кваліфікаційної роботи та апробаційних публікацій. Також наукові керівники готують здобувачів до ведення наукової дискусії, формують навички коректних відповідей на зауваження тощо.

Таким чином, академічне письмо магістрантів слід розглядати як складник професійної наукової підготовки, що забезпечує їх готовність до подальшої науково-дослідницької або професійної діяльності.

Ефективне формування компетентностей академічного письма можливе за умови системного підходу та інтеграції відповідних завдань у навчальні дисципліни. Тож особливо ефективними є такі форми роботи, як написання есе, створення презентацій на наукові теми тощо.

Суттєву роль відіграють активні та інтерактивні методи навчання, спрямовані на розвиток письмової практики, аналіз зразків академічних текстів і рефлексію власної діяльності. Викладач, науковий керівник у цьому процесі відіграє важливу роль, адже не стільки контролює якість наукового дослідження, але й спрямовує його, надає поради щодо змісту і форми роботи, тобто супроводжує вдосконалення мовленнєвих компетентностей в усній і письмовій формах.

Висновки. Отже, в сучасних умовах трансформації вищої освіти особливої ваги набуває проблема формування компетентностей академічного письма у здобувачів ЗВО. Сьогодні академічне письмо розглядається не лише як форма оприлюднення наукових здобутків, а як ключовий елемент академічної культури, показник сформованості критичного мислення, наукової комунікації державною та іноземними мовами, як осердя академічної доброчесності. В умовах інтеграції укра-

їнської системи вищої освіти до європейського освітнього та наукового простору здатність здобувачів освіти та випускників якісно створювати академічні тексти набуває першорядного значення і стає необхідною передумовою їхньої професійної та науково-дослідницької діяльності.

Формування компетентностей академічного письма у здобувачів вищої освіти є складним і багаторівневим процесом, що потребує врахування освітнього рівня, цілей підготовки та індивідуальних особливостей студентів. Бакалавр-

ський і магістерський рівні мають відмінні, але взаємопов'язані завдання в розвитку письмових академічних умінь.

Системний підхід до формування компетентностей академічного письма сприяє підвищенню якості освітнього процесу, розвитку наукової культури та забезпеченню академічної доброчесності. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на емпіричний аналіз ефективності окремих методів і моделей формування компетентностей академічного письма.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічна доброчесність та академічне письмо : навчальний посібник / Укладачі: Т. М. Шарова, С. В. Шаров, А. В. Землянська, А. М. Землянський. Запоріжжя, 2023. 209 с.
2. Академічне письмо : навчальний посібник / укладачі : Т. М. Костирко, С. В. Ларенкова, І. В. Бондар, М. С. Жигалкіна. Миколаїв : НУК, 2022. 116 с.
3. Колоїз Ж. В. Основи академічного письма: практикум. Кривий Ріг: ФОП Маринченко С. В., 2019. 178 с.
4. Мартинюк О. М. Академічне письмо (конспект лекцій). Луцьк : Вежа, 2021. 48 с.
5. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти. *Наказ Міністерства освіти і науки України від «01» червня 2017 № 600 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від «21» грудня 2017 № 1648)*. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/rekomendatsii-1648.pdf> (дата звернення 05.02.2026).
6. Освітні програми 2025 р. Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка: офіційний сайт. URL: <https://pnpu.edu.ua/osvitni-programy-2025-rik> (дата звернення 10.02.2026).
7. Ревуцька С. К., Зінченко В. М. Курс лекцій з дисципліни «Академічне письмо». 2-ге видання, випр. і допов. Кривий Ріг : ННІЕТ імені Михайла Туган-Барановського КНУ 2025. 83 с.
8. Семенов О., Фаст О. Академічне письмо: лінгвокультурологічний підхід : навчальний посібник. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. 221 с.
9. Шліхта Н., Шліхта І. Основи академічного письма : методичні рекомендації та програма курсу. Київ, 2016. 61 с.

REFERENCES

1. Akademichna dobrochesnist ta akademichne pysmo (2023) [Academic Integrity and Academic Writing] : navchalnyi posibnyk / ukladachi: T. M. Sharova, S. V. Sharov, A. V. Zemlianska, A. M. Zemlianskiy. Zaporizhzhia. 209 s. [in Ukrainian].
2. Akademichne pysmo (2022). [Academic Writing]: navchalnyi posibnyk / ukladachi : T. M. Kostyrko, S. V. Larenkova, I. V. Bondar, M. S. Zhyhalkina. Mykolaiv : NUK. 116 s. [in Ukrainian].
3. Koloiz, Zh. V. (2019). Osnovy akademichnoho pysma [Basics of Academic Writing: Workshop]: praktykum. Kryvyi Rih: FOP Marynchenko S.V. 178 s. [in Ukrainian].
4. Martyniuk, O. M. (2021). Akademichne pysmo (konspekt leksi) [Academic writing (lecture notes)]. Lutsk : Vezha, 2021. 48 s. [in Ukrainian].
5. Metodichni rekomendatsii shchodo rozroblennia standartiv vyshchoi osvity (2017) [Methodological recommendations for the development of higher education standards]. *Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid «01» chervnia 2017 № 600 (u redatsii nakazu Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid «21» hrudnia 2017 № 1648)*. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/rekomendatsii-1648.pdf> (data zvernennia 05.02.2026). [in Ukrainian].
6. Osvitni prohramy (2025). [Educational programs]. *Poltavskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni V. H. Korolenka: ofitsiyniy sait*. URL: <https://pnpu.edu.ua/osvitni-programy-2025-rik> (data zvernennia 10.02.2026). [in Ukrainian].
7. Revutska, S. K., Zinchenko, V. M. (2025). Kurs leksi z dystsypliny «Akademichne pysmo» [Lecture course on the subject of “Academic Writing”]. 2-he vydannia, vypr. i dopov. Kryvyi Rih : NNIET imeni Mykhaila Tuhana-Baranovskoho KNU. 83 s. [in Ukrainian].
8. Semenov, O., Fast, O. (2015). Akademichne pysmo: lnhvokulturolohichnyi pidkhid [Academic writing: a linguistic and cultural approach]: navchalnyi posibnyk. Sumy: SumDPU imeni A. S. Makarenka. 221 s. [in Ukrainian].
9. Shlikhta, N., Shlikhta, I. (2016). Osnovy akademichnoho pysma [Fundamentals of Academic Writing]: metodychni rekomendatsii ta prohrama kursu. Kyiv. 61 s. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 18.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 22.04.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

